

Alþingi
Erindi nr. P 140/2440
komudagur 11.5.2012

Alþingi
Nefndasvið (atvinnuveganefnd)
Austurstræti 8-10
150 Reykjavík

Húsavík, 11. maí 2012

Efni: Umsögn um tillögu til þingsályktunar um áætlun um vernd og orkunýtingu landsvæða - 727. mál („rammaáætlun“)

Helstu atriði þessarar athugasemdar eru:

- Því er mótmælt að háhitasvæði í Gjástykki sé sett í verndarflokk í tillögunni, þvert ofan í áform sveitarstjórna og landeigenda. Tel ég að Gjástykki eigi að fara í nýtingarflokk til samræmis við ákvæði í gildandi skipulagsáætlunum.
- Gildandi svæðisskipulag, sem er staðfest af umhverfisstjórnunum, gerir ráð fyrir þeim möguleika að nýta 2,45 % af landssvæði Gjástykkis til allt að 50 MW orkunýtingar. Aðalskipulög sveitarfélaganna taka mið af þessari sameiginlegu stefnu sveitarfélaganna.
- Svæðisskipulagið var unnið í tengslum við fyrirætlanir um orkuppbyggingu í Þingeyjarsýslum sem ríkisstjórnin átti aðkomu að.
- Niðurstaða faghópa rammaáætlunar leiddi ekki til þeirrar niðurstöðu að setja ætti Gjástykki í heild í verndarflokk.
- Gögn málsins benda til þess að skoðanakönnun verkefnastjórnar hafi ráðið úrslitum um að Gjástykki var sett í verndarflokk. Nafnlaus skoðanakönnun meðal 12 fulltrúa verkefnastjórnar getur hvorki talist faglegur né málefnalegur grundvöllur að ákvörðun um að setja Gjástykki í verndarflokk, sérstaklega þegar niðurstaða skoðanakönnunarinnar er í andstöðu við gildandi svæðisskipulag og meginniðurstöðu faghópa rammaáætlunar.
- Almennu tel ég þau verndunarsjónarmið sem endurspeglast í tillögunni öfgakennd og í andstöðu við hagsmuni þjóðarinnar. Ég legg því til að henni verði í heild sinni hafnað í núverandi mynd.

Inngangur

Undirritaður hefur skoðað þingsályktunartillögu um verndar- og orkunýtingaráætlun. Ég mótmæli harðlega þeirri „niðurstöðu“ að Gjástykki í Þingeyjarsýslu fari þar í verndarflokk, þvert á stefnu sveitarfélaganna þriggja sem Gjástykkissvæðið tilheyrir. Gjástykki er víðáttumikið svæði sem lendir innan þriggja sveitarfélaga þ.e. Norðurþings, Þingeyjarsveitar og

Skútustaðahrepps. Ekki er full sátt milli sveitarfélaganna um hvar eignarmörk eru en þau mál eru nú í skoðun. Sjálfur hef ég umtalsvert farið um Gjástykkissvæðið á undanförunum árum, bæði vinnu minnar vegna og sem áhugamaður um útivist og þekki það því betur en margur annar. Ég lít ekki svo á að uppbygging virkjunar í Gjástykki spilli gildi svæðisins fyrir upplifun fólks sem það heimsækir, heldur þvert á móti auki það upplifunina að sjá hvernig beisla megi öfi náttúrunnar til hagsbóta fyrir íbúa. Hingað til hefur umferð ferðamanna um svæðið verið óveruleg, en með bættum samgöngum vegna virkjunar myndi svæðið verða sýnilegt og auðfært almenningi.

Forsaga

Landsvæðið sem kallast Gjástykki þekur ríflega 110 km² lands. Það nær frá Skútustaðahreppi í suðri en að norðan markast það af Kerlingarhól í Kelduhverfi. Helstu náttúruperlur svæðisins eru við Sandmúla rétt sunnan Gjástykkis, svæðið norðan Hituhóla og Hrauná sem eru suðvestan við Hrutafjöll. Allt umrætt svæði liggur í lögsagnarumdæmi Norðurbings, Þingeyjarsveitar og Skútustaðahrepps. Í júlí 2006 skipuðu sveitarfélögin þrjú samvinnunefnd um gerð landnýtingar- og verndaráætlunar fyrir háhitasvæði í Þingeyjarsýslum. Í nefndinni sátu fulltrúar sveitarfélaganna þriggja auk fulltrúa orkufyrirtækja. Undirritaður starfaði í þessari nefnd f.h. Norðurbings. Sem ráðgjafar að þeirri vinnu voru fengin Teiknistofa Arkitekta og Náttúrustofa Norðausturlands. Tilgangurinn með gerð þessarar landnýtingar og verndaráætlunar var fyrst og fremst sá að samþætta nýtingu og vernd þannig að tekið væri tillit til náttúrufars og náttúruverndarsjónarmiða eins og framast væri kostur við hugsanlegar virkjanaf framkvæmdir og aðra tilheyrandi mannvirkjagerð. Gjástykki var eitt af þeim háhitasvæðum sem til umfjöllunar voru í þessari áætlun. Tillaga að landnýtingar- og verndaráætlun var afgreidd á fundi nefndarinnar 2. nóvember 2006 og samþykkt af sveitarstjórnnum sveitarfélaganna í árslok 2006. Sveitarfélögin unnu í kjölfarið svæðisskipulag fyrir verndun og nýtingu háhitasvæðanna og í ársbyrjun 2007 hóf störf samvinnunefnd um svæðisskipulag háhitasvæða í Þingeyjarsýslum. Í nefndinni sátu tveir fulltrúar frá hverju sveitarfélagi auk fulltrúa frá Skipulagsstofnun. Undirritaður var formaður þessarar samvinnunefndar. Sérstakar reglur fyrir samvinnunefndina voru staðfestar af umhverfisráðuneyti og öðluðust gildi 9. mars 2007.

Vinna við gerð svæðisskipulags fyrir háhitasvæðin í Þingeyjarsýslum hófst í ljósi fyrirbyggjandi viljayfirlýsinga og áætlana íslenskra stjórnvalda, sveitarfélaga og orkufyrirtækja um mögulega atvinnuuppbyggingu með hagnýtingu háhitasvæða í Þingeyjarsýslum. Markmið skipulagsvinnunnar var að skilgreina verndun og heimilaða landnotkun á háhitasvæðum í sýslunum og setja með því umgjörð um mögulega hagnýtingu lands á skipulagssvæðinu. Bæði skipulagsgerðin og undirbúningur hennar var ítarlegur og viðarmikill þar sem leitað var eftir víðtæku samráði allra hagsmunaaðila á svæðinu. Í lok árs 2007 undirrituðu sveitarfélögin umrætt svæðisskipulag en samkvæmt því nýtur stór hluti Gjástykkis svokallaðrar hverfisverndar, sem

samkvæmt skipulagslögum felur m.a. í sér verndun menningarsögulegra minja og náttúruminja. Í greinargerð með svæðisskipulaginu kemur fram að á 270 ha. (2,7 km²) landsvæði í Gjástykki sé gert ráð fyrir því að til hagnýtingar á jarðvarmaorku svæðisins geti komið, allt að 50 MW. Svæðisskipulag háhitasvæða í Þingeyjarsýslum 2007-2025 var staðfest af umhverfisráðherra þann 16. janúar 2008 sem við það hlaut það lögformlegt gildi.

Hvernig ratar tillaga um verndun Gjástykkis inn í þingsályktun ?

Þann 29. mars 2010 sat ég kynningu á vegum verkefnastjórnar rammaáætlunar á fjölmennum fundi að Skjólbrekku í Mývatnssveit þar sem niðurstöður einstakra faghópa voru kynntar. Niðurstöðurnar voru birtar í greinargerð sem bar yfirskriftina „*Niðurstöður faghópa, kynningar- og umsagnaáðferðir verkefnisstjórnar*“. Helsta verkefni faghóps I, skv. verklagsreglum rammaáætlunar, var að meta náttúru og menningarminjar á svæðum sem til greina koma vegna orkunýtingar og raða virkjunarkostum frá lakasta til besta kostar út frá hagsmunum náttúru og menningarminja. Bæði í fyrrnefndri greinargerð og á umræddum fundi voru niðurstöður faghóps I þær að Gjástykki væri í **27. sæti 48 tilnefndra virkjunarkosta** varðandi verndargildi út frá hagsmunum náttúru og menningarminja. Verkefni faghóps II var að meta áhrif einstakra virkjunarkosta á ferðaþjónustu, útivist, landbúnað og hlunnindi. Niðurstæða faghóps II var að skipa Gjástykki í **35. sæti 57 virkjunarkosta** yfir „verðmæti“ gagnvart hagsmunum ferðaþjónustu og útivistar. Ætla má að hér sé um að ræða niðurstöður hæfustu sérfræðinga, sem á annan áratug hafa unnið að gerð rammaáætlunar.

Í ljósi þessarar niðurstöðu taldi ég ekki tilefni til að gera athugasemd við greinargerðina innan tilgreinds athugasemdafrests enda voru þessar niðurstöður faghópa, sem bentu eindregið til þess að Gjástykki færi ekki í verndarflokk, fjarri því að stangast á við þær sameiginlegu skipulagsákvæðanir sveitarfélaganna á svæðinu sem birtast í svæðisskipulagi háhitasvæða í Þingeyjarsýslum 2007-2025. Í ljósi þessara niðurstæðna skýtur það verulega skökku við, að nú rúmlega ári síðar, skuli talið sérstakt tilefni til friðlýsingar Gjástykkis. Sú afstöðubreyting sem boðuð er í drögum að þingsályktunartillögunni varðandi Gjástykki er algjörlega óútskýrð og gengur gegn faglegum niðurstöðum faghópa rammaáætlunar. Í ljósi meginreglna eins og meðalhófs, andmælaréttar og réttaröryggis er með ólíkindum að tillaga þessi sé sett fram án þess að sveitarfélögin á svæðinu fái um hana vitneskju eða möguleika á andmælum við þessari miklu afstöðubreytingu.

Í athugasemdum með drögum að tillögu til þingsályktunar kemur fram að niðurstöður faghópa hafi legið fyrir í endanlegri mynd vorið 2010. Í niðurstöðum faghópa er að finna þá faglegu niðurstöðu sem lýst er hér að ofan sem benti á engan hátt til þess að Gjástykki myndi rata í verndarflokk. Í drögum að þingsályktunartillögu, bls. 23, er að finna stutta röksemdafærslu verkefnastjórnar fyrir því að setja Gjástykki í verndarflokk en þar er því teflt fram sem meginröksemdum að vísa til töflu 7.2. í fylgiskjali 1 (lokaskýrsla verkefnastjórnar, júní 2011) og

Könnunar verkefnastjórnar á fylgiskjali 3. Eins og áður er rakið bendir tafla 7.2., sem geymir niðurstöður faghópanna, ekki til þess að Gjástykki færi í verndarflokk heldur miklu frekar í nýtingaflokk. Gjástykki lendir skv. töflunni í 26. sæti mögulegra orkuvinnslusvæða í verðmætaröðun frá sjónarhóli verndar og talið í 39. sæti í röðun álitlegustu virkjunarkosta. Varðandi röðun álitlegustu virkjunarkosta virðist hins vegar lítið eða ekkert tekið tillit til hagkvæmni virkjunarinnar í ljósi nálægðar við virkjanir á öðrum háhitasvæðum í næsta nágrenni, þ.e. Kröflu (um 10 km) og Þeistareykjum (um 13 km) og tilheyrandi fyrirhuguðum línulögnum til sjávar við Bakka norðan Húsavíkur. Eðlilegt verður að telja að ákvörðum um hagkvæmni virkjunarkostar verði tekin af framkvæmdaaðila og fráleitt að setja virkjunarkost í verndarflokk á grundvelli óraunhæfs mats á virkjunar- og tengikostnaði. Stendur þá eftir nafnlaus skoðanakönnun fulltrúa verkefnastjórnar en samkvæmt henni vildu 7 af 12 fulltrúum setja Gjástykki í notkunar- eða biðflokk því þrír fulltrúar setja Gjástykki í nýtingaflokk, 4 í biðflokk og fimm vildu setja svæðið í verndarflokk. Þetta virðist allur grundvöllurinn að þeirri viðurhlutamiklu ákvörðun að setja Gjástykki í verndarflokk í andstöðu við gildandi svæðisskipulag.

Af gögnum á vef rammaáætlunar má sjá að tilurð þessarar skoðanakönnunar megi rekja til tillögu formanns verkefnastjórnar á 47. fundi hennar þann 2. júní s.l. sem gerir ráð fyrir nafnlausri, rafrænni skoðanakönnun meðal fulltrúa í verkefnisstjórn um flokkun virkjunarhugmynda í verndarflokk, biðflokk eða nýtingaflokk. Í tillögunni kemur fram að niðurstaða hennar verði til leiðbeiningar fyrir ráðgjafa ráðuneytisins við mótun tillögu til þingsályktunar. Það er með öllu ótækt að nafnlaus skoðanakönnun meðal fulltrúa í verkefnastjórn fái það vægi sem gögn málsins bera með sér að hún hafi fengið við ákvörðun um það hvort setja ætti Gjástykki í verndarflokk eða nýtingaflokk. Eftir áralanga vinnu faghópa, skipaða færustu sérfræðingum, sem studdust við fyrirfram kynnta aðferðafræði við flokkun einstakra virkjunarkosta, er það látið líðast að skoðanakönnun fulltrúa í verkefnastjórn fái slíkt vægi sem hér hefur orðið raunin. Hvaða skilaboð eru þetta til faghópa verkefnastjórnar? Það hlýtur að liggja ljóst fyrir að nafnlaus skoðanakönnun í þessu viðamikla verkefni getur ekki talist réttmætur og málefnalegur grundvöllur að baki ákvörðun sem hefur jafn afdrifarík áhrif og sú að setja Gjástykki í verndarflokk þvert á gildandi svæðisskipulag og meginniðurstöðu faghópa. Niðurröðun í endanlegri tillögu til þingsályktunar verður að byggja á lögmætum og málefnalegum sjónarmiðum en ekki nafnlausri skoðanakönnun.

Tillaga um að Gjástykki fari í verndarflokk orkunýtingar fer í bága við gildandi svæðisskipulag í 78. gr. stjórnsskrár lýðveldisins segir að sveitarfélög skuli sjálf ráða málefnum sínum eftir því sem lög ákveða. Í skipulagslögum nr. 123/2010 er skýrt kveðið á um að sveitarstjórnir fari með skipulagsvald við gerð svæðisskipulags innan sinna lögsagnarumdæma. Sambærilegt skipulagsvaldsákvæði var að finna í skipulags- og byggingalögum nr. 73/1997. Þá liggur fyrir að

landskipulagsstefna hefur ekki verið sett, sbr. 10. og 11. gr. gildandi skipulagslaga nr. 123/2010. Eins og áður sagði er í gildi svæðisskipulag háhitasvæða í Þingeyjarsýslum 2007-2025 sem staðfest hefur verið af framkvæmdavaldshafa. Það svæðisskipulag gerir ráð fyrir verndun Gjástykkis að stórum hluta en jafnframt möguleika á orkuhagnýtingu innan svæðis sem nemur 2,45% þess landsvæðis sem talið er til Gjástykkis. Þegar ekki liggur fyrir landsskipulagsstefna verður sú ráðstöfun sem aðliggjandi sveitarfélög í Þingeyjarsýslum hafa komið sér saman um með löglegu og staðfestu svæðisskipulagi ekki yfirkeyrð með setningu verndar- og orkunýtingaráætlunar. Í þessu sambandi er rétt að hafa í huga að samkvæmt 13. gr. laga um verndar- og orkunýtingaráætlun taka ákvæði 4.-12. gr. laganna ekki gildi fyrr en Alþingi hefur samþykkt þingsályktunartillögu um verndar- og orkunýtingaráætlun í fyrsta skiptið. Þessi lagasetningaaðferð felur það í sér að ákvæði 7. gr. laganna um að verndar- og orkunýtingaráætlun er ekki bindandi við gerð skipulagsáætlana fyrr en eftir samþykkt fyrstu þingsályktunartillögunnar um verndar- og orkunýtingaráætlun. Verði að óbreyttu samþykkt verndar- og orkunýtingaráætlun sem gerir ráð fyrir heildarverndun Gjástykkis fer sú ráðstöfun í bága við gildandi svæðisskipulag, samþykktu og staðfestu löngu fyrir gildistöku laga um verndar- og orkunýtingaráætlun sem einstaklingar og lögaðilar höfðu réttmætar væntingar til og kunna að hafa byggt ákvarðanir sínar á.

Krafa um breytingu á flokkun Gjástykkis

Með hliðsjón af öllu framangreindu fer ég fram á að gerðar verði þær breytingar á tillögu til þingsályktunar um verndar- og orkunýtingaráætlun að gert verði ráð fyrir að nýta megi til orkuvinnslu allt að 50 MW af raforku það svæði í Gjástykki sem skilgreint er sem orkuvinnslusvæði í staðfestu svæðisskipulagi háhitasvæða í Þingeyjarsýslum Það tel ég til samræmis við meginniðurstöðu faghópa sem kynntar voru á fundum vorið 2010. Möguleg virkjun í Gjástykki getur reynst lyklatríði við uppbyggingu þeirrar orkufreku starfsemi sem fyrirhuguð er í Þingeyjarsýslum. Virkjun Gjástykkis gæti þannig reynst meginstöð í þeirri viðleitni sveitarfélaganna til að styrkja byggð í Þingeyjarsýslum.

Að lokum, almenn umsögn um tillöguna

Ég tel mig umhverfisverndarsinna og tel sjónarmið umhverfisverndar eru góð og gild, en þegar þau fara út í öfgar eins og viðleitni er til á síðustu missirum er í óefni komið. Í þessari tillögu er horft fram hjá brýnni nauðsyn þess að skapa þúsundum atvinnulausra og nýrri kynslóð Íslendinga mannsæmandi lífsviðurværi með skynsamlegri nýtingu orkuauðlinda.

Þess vegna skora ég á Alþingi að hafna allri tillögunni í núverandi mynd en virða þess í stað tillögu óháðra sérfræðinga frá því í júlí 2011. Sú tillaga sætti sjónarmið verndunar og nýtingar á fordómalausán hátt og var unnin af virðingu fyrir náttúrunni og mannum sem hluta af henni.

Virðingarfyllt

Gaukur Hjartarson kt. 150165-5049

Heimamaður, áhugamaður um atvinnuuppbyggingu í Þingeyjarsýslum og áhugamaður um sjálfbæra
nýtingu orkuauðlinda í Gjástykki

Háagerði 7, Húsavík

